

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Venerabilis Patris Thomæ à Jesu ... Opera Omnia

Homini Religioso Et Apostolico Tam Qvo Ad Vitæ Activæ, Qvam Contemplativæ functiones utilissima, Duobus Tomis Comprehensa. In Qvibus Singlari Pietate, Varia Ervditione Clariori Et Breviori Stylo Continentvr Et Explicantvr ...

Tomás <de Jesus>

Coloniæ Agrippinæ, 1684

Capvt III. De ultimo fine hominis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38601

nus, Arnobius, Augustinus præcipue in libro de Civitate DEI, nunquam satis laudato; S. Thomas in libro contra Gentes; Guilielmus Parisiensis lib. 1. de fide ac legibus. Ex his igitur Ecclesie Patribus innumera & efficacissima desumi possunt argumenta, quibus Infideles trahantur, ut oculis quasi aperti suorum sectarum nugas, & fidei nostræ solidam veritatem conspiciant.

Pro iuvandis vero, edocendisque gentibus, maximè vero novi orbis, sive Indiarum Occidentalium, & Orientalium, Sinarum, & Insularum, Japonis, aliisque quamplurimis, videndi sunt inter alios nonnulli doctissimi viri ex Jesuitarum familia, qui rara doctrina experientiaque præditi, de hac re scripserunt: quales sunt Anton. Posslevinus 1. Tomo sua Biblio. lib. 9. & Josephus Accetta in lib. de procuranda Indorum salute, Alexander Valignanus in Catechismo Japoniorum: hi enim post diuturnam rerum experientiam, alter pro Indorum Occidentalium, alter pro Japoniorum conversione accuratissimè scripserunt. Sed præcipue nostri temporis clarissimum lumen Ludovicus Granatenis perlegendus erit, in aucto illo volumine, cui titulus est, *Introductio ad Symbolum*, maximè 5. lib. qui est veluti aliorum compendium.

C A P V T III.

De ultimo fine hominis.

AB hominis fine, ad quem à DEO conditus est, Christo propitio exordiemur disputationem, quam fusè, doctissimè tamen prosequitur Ludovicus Vives lib. 1. de veritate fidei Christi. à quo brevitati solite consulentes ea, quæ præcipua ac selecta sunt decerimus. Ad hominis, inquit, verum germanumque finem inveniendum, operæ pretium fuerit, ut hominem ipsum, humanaque omnia, singulatim evolva atque explicata proponamus nobis ante oculos. Primum omnium nasci hominem videmus, tum ali, & crescere, quod vivere vocatur: hoc ei est cum stirpibus commune, distinctum à non viventibus. Vis ergo & facultas est in eo aliqua, per quam vivit, quæ iis negata est, quæ non vivunt: ad hæc utitur sensibus externis & internis, in quo à belluis nihil differt, differt à stirpibus. Aliquis ergo in eo est vigor, cuius ope, & actioibus illis fungitur, qui non inest plantis nec herbis.

Veniamus jam ad ipsius proprium. Uritur consilio, iudicio, ratione, sermone, quæ belluis non sunt attributa, uti est à Philosophis declaratum, & res ipsa ostendit. Aliquid ergo habet quo cæteræ animantes: per quod animal est rationale, cætera sunt bruta, muta, & rationis expertia. Ea vis & facultas mens dicitur, seu ratio, qua una homo censetur, aliis omnibus non dissimilibus rebus, tanto ab homine intervallo separatis, saxi, arboribus, belluis. Habet in mente functiones duas: alteram qua in bonum tendit, voluntatem: alteram, quam hujus veli consultiorem nuper diximus, iudicium sive ingenium, quæ quid verè bonum & malum sit inquit.

Voluntas ex se qualitatem habet nullam, talis sit omnino, quale id quod amplectitur: si bonam, bona: si malum, mala. Illic est virtus, & hic vitium. In ingenio succrescit, cum non exercetur, ignorantia, quæ est velut tenebræ; cum autem probe exercetur, peritia, quæ est tanquam pura lux, quom autem pravè, pervertitas, & corruptela, quæ est cæci lux, quæ in lucerna ex oleo ardens medicato varias rerum imagines objicit oculis, ut capra asinina, vitulina, vineam per parietem ex-

pannam, fallitque intuentes ea ipsa quæ vera debet ostendere. In animo, quem communem fecimus cum bestiis, sunt sensus interni, imaginatio, phantasia, existimatio, memoria; hinc affectus vari de opinione boni, vel mali, presentis, ac venturi, lætitia, mæror, cupiditas, metus, & alia, quæ subtilius exequi non est loci hujus. Jam in corpore sunt sensus interni, in illis integritas & vigor, tum integritas membrorum, sanitas, vires, vigor, species, habitudo, & per sensus voluptatis infusa. Foris ad nos veniunt quibus conservetur corpus, ea ex quibus est concretum & coagmentatum. Sanius enim ex terra, aqua, aère, & igne, quæ huic tuendæ, ac fulciendæ compositioni conducant, tum quibus recuperetur sanitas amissa, vel dubia, & nutans confirmetur, quibus singuli sensuum voluptatibus, & deliciis sibi congruentibus titulentur moti quodam suavi & jucundo.

Hæc præbuit natura. Nos adiecimus nostra primum pro teneitudine, atque imbecillitate corporum necessaria, indumentum, habitacula, instrumenta exercendæ terræ, & quodammodo cogendæ: ut fructus fundat, ac veluti debito reddat creditum; tum quod vires nacti essemus per exiguas, addimus nobis adjuvatores, socios, amicos, administratos, tum ex bellorum rabie servos, & alioqui nati, & compositi eramus à natura ad societatem, quod benevolentia, & sermo iudicant.

Jam ad procreationem sobolis stimulat nos natura, ut conservetur genus: itaque uxores ascevimus, unde nati liberi, ab uxoribus affinitates ortæ, à liberis consanguinitates & propinquitates, & charitatis mutue nexus, & sociabilitate cæteris & congregatione hominum concelebrati: ande pagi primum, inde oppida, ut besque exiterant, non solum amore conjungente homines, sed interdum malis & necessitatibus, dum cogunt se in unum, quorum alii aliis usui possint esse.

Ex malitia & iniquitate hominum leget sunt ortæ; & ad legum aequitatisque conservationem Magistratus, cum potestate constituti, ad comprimendam audaciam malorum, ad propulandam vero vim hostilem, & injuriam externam arma inventa sunt, & multitudo armata efficit bellum, qui cæteri & multitudi illi profuisset, afficiebatur honore, tum ad referendam ipsi gratiam, tum ad exemplum aliorum. Communicationi autem rerum primo serviebat commutatio, in cuius locum, cum res esset visa impedita, & inexplicabilis, successi nummus, qui omnia exæquaret.

Tum, ut homo inter aequitates agebat ex naturali quadam DEI similitudine, quam nos deprecavimus, orta est cupiditas excellendi: sed excellentia degenerant ad res inanes, ac fallas, dum corruptè de bono decernimus. Alii enim bonum posuerunt, ac proinde præstantiam in forma, alii in robore, alii in animositate, fuerunt, qui in rapinis & cæde hominum, qui in lusionibus, qui in honestate generis, qui in nihil sapiendo & vita belluarum proxima. Alii etiam honorem captarunt, non in sua solum Civitate, sed procul apud externos: non suo tantum ævo, sed ad posteros, quæ gloria nuncupatur. Signa honorum & excellentiæ excogitata permulta, in verbis, in natu, in gestu, in toto corpore, in loco, dum sedemus, dum assurgimus, dum ambulamus, transimus. In his omnibus immergit se & iudicandi pravitas, & cupiditas insatiabilis permiscuit omnia, cõfundit, tortis, ad fines tû à natura ipsa, tum à recta inventionem hominum alienissimos. Non possum persequi singula, quod esset operis immensi, & in præsens minime necessarii. Quis hic non cogatur exclamare:

O ho-

O hominem miserum jumentum, quis te adeo oneravit! sed non est ei onus ab alio impositum, ipse sibi ascivit, & suis manibus imposuit.

Hic est homo, hæc humana. Dispicimus jam ubi est ejus finis. Finem voco ad quem referuntur cætera omnia, ipse ad aliud nihil. Quod, ut exemplo fiat manifestum, præparationi navis finis est navigatio, sed non postremus: neque enim ibi sistit destinatio animi. Navigationi propofita est pecunia, neque hæc postrema, quam videlicet alterius rei gratia quarimus: nempe ut vestem patremus & alimenta: aliis vero, ut servos, domos, rem familiarem ampliam: aliis ut gerant bellum, vel decus sibi concilient, vel autoritatem, ut est cæjulque animus & cupiditas. Et cibū expectimus, quo rectè valeat corpus, aut animus; & rectè volumus habere, ut probè fungamur actionibus quas cupimus, & hæc aliorum tendunt, vel unde venerant refectuntur. Non sunt itaque hi fines, quos hic quarimus, sed ultimum illum in hominum actionibus investigamus, ad quem tanquam summum & præstantissimum tendunt omnia: ipse sit tantum gratia quaritur, non aliorum, qui finis honorum nuncupatur.

Varii finis hominis à Philosophis dati
Olim, qui Philosophiam proficebantur, partim contradicendi studio, partim sui ostentandi, partim quod non omnes eodem modo considerarent hominem, varios depinxerunt fines. Fuerunt, qui voluptatem ponerent, quod ad eam bestiarum omnes, ut & nostra animalis pars, seu nudo suo ferrentur prona. Adjecerunt alii indolentiam; eamque præcipuam esse voluptatem dixerunt: alii sanctitatem. Quidam sensu magis populari, nihil esse potius, aut præstabilius arbitrati sunt opibus, honore, potentia. Alii penitus inspererunt hominis naturam, finemque in animo esse oportere statuerunt, nempe virtutem, qua componitur & formatur animus, ne in motus illos inconditos ac turbulentos intumescat, ac tumultuetur: hi fuerunt Stoici.

Aristoteles alius ascendit ad mentem, & quod in ea existimat esse optimum, videlicet contemplationem rerum maximarum, id postremum esse censet: in bonis. Addit velut appendices corporis & animi, & vitæ seu bonæ, ut ipse vocat, seu commoda, ut Stoici. Hæc duæ nationes ex disputationibus Socratis sunt natae, quas literis mandavit discipulus ejus Plato, qui in constituenda beatitudine hominis varius est & incertus, tamen quibusdam locis plus vidit, quam reliqui omnes Philosophi. Ait enim alicubi, virtutem doctrinamque præcipuam esse bonum: alibi vero contemplationem, optimi nempe DEI: alibi sublimius elatus, amorem ejus atque imitationem esse affirmavit: quod dictum quia veritati est proximum, ad postremum disputationis reservabimus.

Reliquæ omnes opinioniones, ac sectæ jam olim aliæ aliarum telis confixæ, & argumentationibus refutatae sunt. Facilius enim cuique fuit contra fallum dicere quam verum invenire. Eorum rationes huc adferre operosum esset nimis, & supervacaneum. Attingam tantum aliquas, non ex illis subtilibus atque intricatis, sed cujusvis captui aptas & congruentes.

Constat homo, ut nullus ignorat, ex animo & corpore. Finis ergo illius in externis rebus non potest situs esse, quæ nec sunt in homine, nec quicquam sunt hominis. Et ea cum hominis gratia sint querita & parata omnia, non possunt profecto finis esse hominis, contra potius homo est illorum causa & finis. Neque enim vel pecuniam, vel possessiones, & opes alias quarimus propter

seipsas, nisi quod adferunt vel delectationem, vel decus, vel usum aliquem ad necessaria. Hæc igitur ulterius posita sunt, quam divitiæ. Quod si hæc absque nummis liceat consequi, pauci numeros attingerent: ut Reges & proceres magnanimi, quibus cum pecuniarum usus omnis abundè suppetat, ipsi nec pecuniam contrectant unquam, ac ne vident quidem.

Nec præterea in vita hac finis hominis ultimus inveniri potest, finem appello, id quod perfectum hominem reddit ac beatum: ac felicitas hæc & consummatio bonorum in vita hac nulli potest evenire. Nam si quis hominem intus & foris inspererit, facile intelliget finem nullum habere hominem in hac vita, se dignum, & in quo possit coniescere: alibi ergo querendus est hominis finis, non hic. Nam prima conditio ultimi finis est, ut sit homini proprius, ac ea de causa in optima illius, & præstantissima parte situs, ut qui unus satis sit ad felicitatem: quod autem felicitatem beatitudinemque allaturum est, maximas ut delectationes importet, sine ulla molestia, vel perturbatione necesse est.

Adde his, ut sit perpetuus, nec auferri possit. Nam si quis metus interveniat ne amittatur, is metus felicitatem diluet & corrumpet. Ideo in sua cuiusque manu positum esse oportet, aut certe illius, de quo exploratum habeamus, daturum eum quoties nobis lubuerit. Si quis hominem contempletur hac in vita, inveniet nihil minus assequi finem suum, quam illum. Corpus est imbecillum fortius, fragile, & morbis ac mortis generibus innumeris obnoxium: ævi brevis ac incerti, cui exitus singulis momentis, plurimis & variis de causis impendet. Brutis vero firmiora sunt corpora, minus concussa morbis, & ætas diuurnior: quæ sicut Theophrasti, & quorundam aliorum querela, dum in sapientiæ curriculo multas patenterent moras, & interciperentur, antequam metam contingerent.

Deinde quænam felicitas est, quæ minimum prodest possidenti, plus delectat spectantem, quam habentem? Quid quod est res momentanea, corrumpitur mille casibus, morbo, ætate, plaga, ulcere, papula, à sole, à vento, ab æstu, à rigore. Voluptates corporis breves, & plane momentanea, nec unquam meræ, semper molestia commixtæ, & contemperatæ. Relinquunt vero post se marorem & morbos. Bruta illis & majoribus, & pluribus, & diuturnioribus perfruuntur: quippe quæ undique voluptates conquirunt, & abjectiores sunt ad eos sensus, quibus potissimum voluptates capiuntur, nempe gustum & tactum.

Adde quod eas sumunt securè, sine reverentia, sine respectu DEI, & hominum, sine repugnantia mentis, quæ pravus cupidinibus reclamat. Quod si in illis esset felicitas, felicitior fieret homo, quo eis & diutius, & crebrius uteretur. At qui tum sit miserior, frangitur enim & debilitatur corpus, animus autem in belluinam naturam degenerat: ut felicitas ea, nihil aliud sit quam verti in pecudem. Nec ipsos suos sensus delectatione afficit voluptas, nisi moderatus sit ejus usus & rarus: quem admodum est apud quemdam Poëtarum, voluptates commendat rarior usus. Cujusmodi porro sit voluptas existimanda, declaravit consensus generis humani, qui regi illas, qui dissimulari atque occultari voluit, nec est illis, qui de gula aut libidinibus perceptis voluptatibus gloriatur, nisi fortè insanit, & pudorem omnem excussit, hoc est, (ut Cicero dicit) nomine sit homo, non re. Nam quisquis humanum habet sensum, querit tenet

bras,

bras, & ubi delitescat, etiam in iis, quæ sunt lege, ac jure permittas, ut cum Conjugas dant operam liberis.

Jam comedere ipsum, & bibere, quàm res est molesta, toties, tam diu repetendum: & ubi finitum est abit delectatio, relinquuntur ructus, excreatio, mejere, excernere, grayitas somni, in quo nihil homo differt ab arbore. Si nimium ederis, aut biberis, aut naturæ parum congruentia, labor, molestia, dolor, mors. Adificatio res ridicula, lapidem lapidi superponere, tignum tigno addere, bacillum bacillo, stipulam stipula. Vestes pudori consulunt. Quod bonum esse potest in eo, quo felicius careremus si liceret? Hæc enim nostra infirmitas invenit, non præstantia. Quanto sunt meliore conditione, quibus hæc non sunt opus.

Denique quid potest esse circa corpus, vel in corpore bonum, aut expetendum, cum ipso nostro corpore nihil sit turpius, nihil tetricius & fectidius? Tollat quis cuticulam, videbit subito quanta existeret fœditas, quæ undique per omnes corporis meatus, tanquam per cloacas continenter scaturit. Quæ externa sunt præternaturalia, quæ naturalia perpauca sunt & exigua, nempe quibus corpus alitur & tegitur: cætera humana vanitas invenit, & nos deinceps deliciis, & pravo usu auxiliamus in immensum, & effecimus, ut illis indigeremus. Multæ gentes his dementiæ nostræ in ventis non utuntur, nec indigent, faciliusque ac felicius ætatem degunt tanti ponderis expertes. Nam opes, honores, dignitates, qui quærunt, aut qui quasiras tueri student, ac conservare, quam multis & variis se molestiis involvunt? Quid, quod non sunt in manu possidentis, aut potestate; fortuna sunt: qui desiderat & affectat plerumque non consequitur. Confluunt vero ad negligentem, atque etiam interdum ad aspèrantem. Adde his, quæ multarum inimicitiarum sunt causæ ac fomenta, invidia competitorum. Unde non singularum modo hominum turbatur quies, sed universæ Civitatis, ac Regni & Provinciæ totius, minoribus vero quanto sunt odio, qui se ab illis premi censent.

Sæculi
inanes
curæ.

Age vero, quibus tandem de rebus est tanta digladiatio, tam acerba contentio? de levissimis ac minutissimis, de pecunia. Atqui ea per se nihil est: alibi ex auro, alibi ex argento, ex ære, cupro, orichalco. Fuit aliquando ex soleis calceorum, est in quibusdam Orientis Civitatibus ex fabis, certo numero distributis arbitrio Principis, aut Magistratus. Et modo usus sit idem, quid refert, quæ sit pecunia? quæ ad paranda ea est excogitata, quibus corpus quotidie indiget. Nam & gemmis prima conciliatio pretii dicitur fuisse, quod vim dicuntur salubrem habere corpori. Itaque in multas medicinas adhibentur. Ergo semoto usu nihil refert aurum habeas, an saxum, adamantem, an scrupum ex glareâ sumptum. Quod si instrumentum est pecunia, res est utique, cum ibi sistitur, inanis: ut si quis pennas coacervaret diligenter multas, & varias, nunquam scripturus. Usus porro necessarius exiguus est. Quid faciunt centum millia ducatorum, ubi duo, vel tres sufficient? Usus supervacaneus parvitatem demonstrat judicii, Quisquis enim supervacaneum dicit, eo ipso nomine vanitatem coarguit vacantem & redundantem.

Accedit honor, quid rei hoc est, nam evanescit protinus, si quid ex eo coneris attingere. Apertiri caput, de via cedere, blandè appellari, duci & reduci, hæc nihil sunt. Stulta opinio & inconsiderata efficit, ut aliquid esse credantur. Adde,

quod alieni prorsum sunt arbitrii, nempe populi, belluæ multorum caputem, ut variè de præstantia judicat, ita honorem, quo non decet applicari, unde non decet detrahi. Quæ potest esse felicitas in alieno arbitrio sita, atque eo rudi, crasso, ac proinde iniquo? De nobilitate verbum nullum faciam: quoniam nihil puto ab hominibus stultius, aut inanius excogitatum, quod queminus haberet solidi quod apprehendas.

Si sunt hi hominum fines, si ad hæc est homo conditus, quid eo potest fingi miserabilis? quanto beatus vivitur sine his? quæ aliud prorsum non sunt quam fontes omnium cararum, molestiarum, cruciatuum animi, perennes & copiosissimi, contra quæ sigillatim multa sunt ab excellentibus ingenii collecta, ut operæ sit supervacaneæ illa persequi, quæ sunt cuilibet obvia. Denique omnia hæc, quæ ad vitæ hujus excogitavimus subsidia, quomodo beabunt nos, cum ne tueri possint à morbis, doloribus, molestiis, anxietatibus, fame, siti, algore, æstu, morte. Hæc circa corpus, aut in ipso corpore.

Scrutemur si placet animum, in cujus parte ima, & ea, quæ corpus attingit, sunt motus illi, perturbationesque, qui affectus vocantur. His vero quid turbulentius, atrocius, sævius? qui minimo excitantur statu, sævasque tempestates in toto homine concitant, ut non videatur jam homo esse, sed planè pecus, aut fera: vitamque universam tantum abest, ut beatam efficiant, ut reddant prorsum insuavem, atque amantissimam. Omnique mortalis Philosophiæ in hoc versatur cura & labor, ut sedentur & conqueantur hi motus.

Altera superior pars ac melior, mens dicitur. Quæ sunt illius bonæ? duo, uti & functiones duæ. In intelligentia est peritia, in voluntate virtus; in intelligentia humana tantæ sunt tenebæ, ea nox, ut quod acutissimus & peritissimus homo assequitur, non multum abesse videatur ab eo, quod nocte obturissimâ cernimus lucernis remous, Scilicet memoria est angusta, fluxa, infidelis, acumen autem ingenii retutilissimum, segnis diligentia & tarda. Quomodo constitues in eo felicitatem, quod vel nullum est prorsum, vel adeo tenuè atque exiguum, ut pro nihilo sit habendum? Quo magis Aristotelis sententiam miror, qui cum non ignoraret quam infirmæ essent etiam circa corporalia, quæ sub sensus veniunt, ingenii nostri vires, finem hominis in contemplatione posuit rerum supremarum, & quidem in hac vita: ut nihil videatur fecisse aliud, quam excitare hominibus cupiditatem ejus rei, quam consequi non valent. Ecquis tandem in cæco, vel homine visus hebetissimi, dicat felicitatem esse, multa acutè cernere, hoc irridere potius fuerit vitium, quam ostendere quid habeat optimum natura.

Altera pars est voluntas, atque ea potior. Hujus perfectio est virtus. quo circa in excelso loco residere dicitur Domina & Regina omnium. Equidem ad virtutis nomen non possim assurgere, & multum ei deferre, agnosco rem unam esse omnium pulcherrimam, & præstantissimam, cui omnes merito plurimum tribuant: sed ipsam non propter se, sed propter beatitudinem illam sempiternam, ad quam per virtutes venitur. Nam si ad hanc vitam referantur omnia, nec ulla sit alterius sper, memoria, respectus, profecto nihil est virtutis nomine inanius, nec aliquid intus continet, nisi apud callidos forte astutus commode ac suaviter vivendi. Virtutes censentur hæc, Justitia, fortitudo, continentia. Accedit prudentia, quæ magis rectoris est & moderatrix virtutum, quam virtus

virtus ipsa, non eripis cuiquam suam, reddis depositum, non fraudaris, non circumvenis, præstas pietatem patriæ, parentibus, propinquis, necessariis, benefactori gratiam, iustus es: ad hunc eundem modum in actionibus aliarum virtutum. Subis pericula intrepidè, perfers incommoda fortiter, objicis te morti animosè, fortis es. Si hæc facis omnia, ut vir bonus habearis, ut sis in prærio, ut benevolentiam, ut honorem, ut decus colligas, (quibus ex rebus dignitas, opes, & vita jucundissima comparatur: ex contrariis autem ignominia, dedecus, damna, pena legibus constituta.) an non virtus tua cautio est, seu cautionatio verius, non aliter quam navigatio, & negotiatio, & bellum, quod milites mercede perferunt? ita habebis in bono opere voluntatem pessimam, nec minus assequar, imo magis multo, quam is, qui simpliciter habet optimam, & sequitur bona fide rectam conscientiam.

At dices, hic est verè vir bonus, non ille: vanæ sunt voces. Quid est enim vir bonus, si hæc vita sola spectaret, nisi inane nomen? quis est iudex, quis est vindex rerum intra cuiusque pectus occultarum? Non minus diu vivit vir malus, quam bonus, & magis ex animi sui sententia & voto. Confesso autem cursu, nihil utrinque remanet: imo sæpenumero hominis mali restat fundatum patrimonium avaritia & calliditate, honestari liberti, etiam fama illius tanquam boni & præstantis viri. Sed natura tamen & imago veritatis adeo sunt apud animos nostros fortes, ut vel falsam & degenerantem virtutem, propter veræ similitudinem quandam, & velut umbram, non possimus non admirari, quia veræ virtutis venerationem ac benevolentiam DEUS humanis pectoribus indidit.

Quapropter cordatiores ex Philosophis satis intellexerunt vana & infrugifera esse omnia, si huc tantummodo referrentur: ideoque virtutum & vitiorum præmia ad alteram vitam remiserunt, ut Socrates, & hunc securus Plato, & Platonem Cicero, & alii complures. Quod, quia natura duce ac magistra probabile erat in vulgus, Poetæ quoque tenuerunt. Sed hæc ita sunt leviter dicta & frigidè, ut idem ipsi non satis viderentur credere, quæ affirmabant, quemadmodum alibi docebo. Sed profecto ita est, nullum habet homo finem, in hac vita se dignum. Quod si nec habet in altera, frustra est; non est autem frustra conditus, est ergo ad alteram, & ibi est quies, & finis, & beatitudo illius.

CAPVT IV.

Quis sit hominis finis, ex ipso homine perscrutatio?

Verus **V**erum ex homine probe attentèque considerato, non fuerit profecto operosum, quis illius sit finis, aut quæ certè ejus ratio, invenire. Non aliter quam si quis in extremis illis Oceani Insulis, ubi nullum est ferrum, gladium videret ab aliquo nostrorum hominum allatum, multum volvendò, & versando, & ad rem aliquam accommodando atque experiundo, usum tandem illius inveniret in quem esset passus. Si homo inspicitur diligenter intus, & foris, quæ in se, quæque extra se habeat recensuimus paulo ante. Ex naturæ præstantia & ratione usus facilè intelligitur, non huc eum spectare, neque huic esse vitæ conditum: altior enim est naturæ conditio, quam pro his rebus, nec usus earum tam præstans instrumentum

postulat, nec usus instrumenti huius, hisce est rebus aptus & accommodatus. Dicamus hæc appetituum & explicatuum, ut ab omnibus possint intelligi, modo mentem atque attentionem adhibeant.

Nihil unquam assumitur in usum & finem alterius, quod sit potius & præstabilius eo, propter quod sumitur. Id nec in vita contingit unquam inter sapientes, nec in natura, quæ summa sapientia regitur. Semper enim, quod alterius gratia ab aliquo expetitur, minus est illi, quam id quod expetitur, alioquin contrario potius modo expeteret. Omnes pecuniam damus propter cibum; & hanc volumus propter vitam, vita ergo melior est quam cibus, & hic quam pecunia: nam qui vitam impendit propter honorem & famam, charior & melior est huic fama, quam vita. Appetitus enim noster natura sua in id fertur, quod sibi censet esse bonum. Quo ergo melius & potius quid existimavit, eo feretur pronius & vehementius. Itaque in quod potissimum, & propter quod aliud facit, id censet sibi esse omnium optimum. Quod si sit voluntas sapientis, non fallat; & id revera erit optimum, quod maximè omnium expetere, & in cuius gratiam sumit alia.

Natura ergo, quæ est sapientissima omnium, nempe à sapientissimo composita, constituta, instructa, ea, quæ revera sunt præstantissima & optima statuit summo loco, & horum gratia cætera, non vice versa. Creavit ergo quidque, & ei attribuit hunc finem, ut bene sit illi: hoc enim non potest dari aliud potius aut melius, & in eo cuiusque rei appetitus quiescit, dignumque id est, in quod sumantur & referantur alia.

Sensuum ergo corporalium finis est, ut bene sit eis; mentis vero ut bene sit illi. Sensus mentis in rebus vitæ hujas occupantur, in esu, potu, calefactione, refrigeratione, & hujusmodi: quoniam per hæc bene est ipsis, integriores sunt enim, acutius noscunt, & perfruuntur suis voluptatibus. Mens vero si in rebus vitæ hujas occupetur, quis erit fructus? non ei bene erit, ut quæ nec clarius intuebitur res excelsas, vel abditas, nec perfruetur voluptatibus cognitivis: imo eo longius aberit ab intelligentia rerum se dignarum, quo attentius & intelligentius navaverit rebus vitæ hujas, nempe parandis iis, quæ postulat corpus. Itaque quod melius est, fiet instrumentum deterioris, nempe mens corporis: & sensibus serviet intelligentiæ: cum omnibus è contrario potius natura informationem hanc indiderit, externa esse condita propter corpus, hoc propter animum; & in animo quæ sunt inferiora, propter superiora, videlicet propter meliora, sunt minus bona.

Præterea neque in rebus externis finis, cum in eo sit corpus, cui servantur externa, non ergo in externis finis, quandoquidem non ibi sistitur: sed ulterius est progressus, nempe ad corpus; hoc est sensuum gratia, non ergo ultimum corpus. Sensus ad animum referuntur, quæ in animo ad mentem, mentis autem est cognoscere: erit ergo ex notitia appetitus aliquis menti conjunctus. Nam cognitio omnis in animali propter appetitum est. Non enim expetitur quis ut noverit, sed novit ut expetatur. Incognita enim expetere non possumus. Is appetitus mentis voluntas nominatur, cujus est ipsa mens consultrix, & ductatrix. In voluntate ergo tanquam postrema & summa est finis, & voluntatis finis, hominis est finis. At voluntatis finis & beatitudo est, illi esse optimè. Non est autem ei optimè in cessatione ab omni actu, alioquin torpenti & dormienti melius esse posse, quam vigilantibus & agentibus. Quod si cessantibus esse optimè,